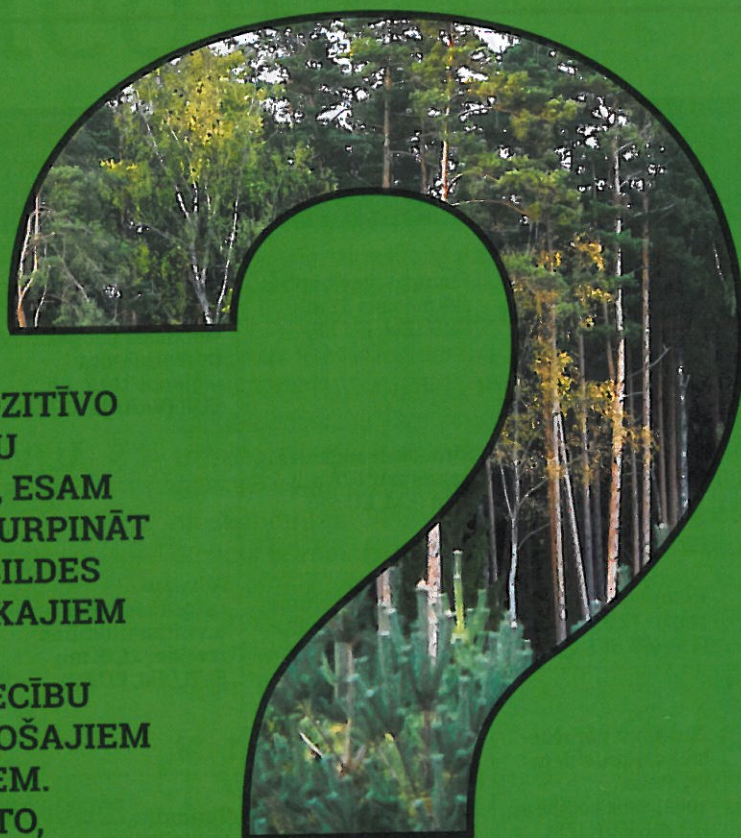

Kas aug

LASĪTĀJU POZITĪVO
ATSAUKSMJU
IEDVESMOTI, ESAM
NOLĒMUŠI TURPINĀT
MEKLĒT ATBILDES
UZ BŪTISKĀKAJIEM
LATVIJAS
MEŽSAIMNIECĪBU
RAKSTUROJOŠAJIEM
JAUTĀJUMIEM.
ŠOREIZ PAR TO,
KĀDAS IR GALVENO
SAIMNIECISKO KOKU
SUGU PROPORCIJAS
UN VAI PRIEDI
JOPROJĀM VAR SAUKT
PAR LATVIJAS MEŽU
KARALIENI

Latvijas mežos?

PAULS BEKERIS |

Oktoobra numurā noskaidrojām, kā veidojas atšķirības starp dažādajiem publiski pieejamajiem meža platību un mežainuma rādītājiem, nonākot pie secinājuma: kļūdainu aprēķinu jau patiesībā nav – atšķiras vienīgi mērījumu metodika un izmantotā meža definīcija. Taču situācija ar sugu sastāvu Latvijas mežos ir nedaudz citādāka. Teorētiski vajadzētu pastāvēt proporcionālai korelācijai starp Valsts meža dienesta (VMD) un Latvijas Valsts mežzinātnes institūta (LVMI) *Silava* datiem, jo abas institūcijas izmanto ļoti līdzīgas definīcijas par mežaudzi, kurā vispār iespējams noteikt valdošo koku sugu un tās krāju. Taču VMD 2014. gada pārskatā un LVMI *Silava* veiktā meža resursu monitoringa otrās kārtas atskaitēs Latvijas valdošās koku sugas atšķiras. Vienā gadījumā šo titulu joprojām nes mūsu meža nozares lepnums un gadsimtiem izslavēto eksporta produktu izejamterciāls – priede, taču otrā par biežāk sastopamo koku kļuvis vēl pirms dažiem gadu desmitiem par nezāli turētais bērzs.

DATI ATŠKIRAS

Atkārtošana zināšanu māte, tāpēc lieku reizi atgādināšu, ka VMD izmanto Meža valsts reģistra datus, kas tiek iegūti, īpašniekam pasūtīt meža inventarizāciju un no tās izrietošos meža inventarizācijas rezultātus iesniedzot VMD. Savukārt LVMI *Silava*, īstenojot valsts deleģēto nacionālo meža monitoringu, izmanto pavisam citu datu iegūšanas metodi – meža statistisko inventarizāciju (MSI). Rezultātā, ņemot vērā dažādu iemeslu dēļ neinventarizētās mežu platības un ar kokiem aizaugušās lauksaimniecības zemes, Meža valsts reģistrā kopējā mežaudžu platība, kur vispār var noteikt valdošo koku sugu, ir 2 903 412 hektāri, bet, balstoties uz MSI otrās kārtas rezultātiem – 3 199 520 hektāri. Tajā pašā laikā, ja no Meža valsts reģistra datiem izriet, ka priede aizņem 34,3% Latvijas mežaudžu un bērzs 30,8%, LVMI *Silava* mājaslapā pieejamajās MSI atskaitēs redzams, ka priede ir valdošā koku

suga 26,89% mežaudžu, bet bērzs – 28,21%. Nedaudz atšķirīgs ir arī citu koku sugu procentuālais sadalījums (detalizētāka informācija aplūkojama rakstam pievienotajās tabulās). Kā tā?

CILVĒCISKĀS
KĻŪDAS IESPĒJA

Noteikti būtu jāsāk ar to, ka jāuzsver – klasiskā meža taksācija un meža statistiskā inventarizācija ir pilnīgi atšķirīgas metodes. Pirmajā gadījumā katrā meža nogabalā tiek veikti vairāki mērījumi dažādās vietās, un nogabalu raksturo šo mērījumu vidējā vērtība. Kopējie rādītāji par valsti tiek iegūti, apkopojot informāciju no visām veiktajām meža inventarizācijām. Taču šo datu summa var nebūt gluži precīza, jo inventarizāciju, kā zināms, meža īpašniekam obligāti jāveic vismaz reizi 20 gados. Ja tas sen nav darīts, reālā situācija mežā gluži objektīvi var būt mainījusies. Īpaši jaunaudžu līmenī attiecībā uz valdošo koku sugu.

MSI turpretī nevar dot precīzus datus par atsevišķiem meža nogabaliem, jo balstās uz rezultātiem, kas iegūti, reizi piecos gados uzmērot katru no visā Latvijas teritorijā vienmērīgi izvietotajiem 16 000 parauglaukumu. Taču regulārā uzmērīšana dod iespēju iegūt salīdzinoši ļoti precīzu aktuālo informāciju par kopējo situāciju valstī.

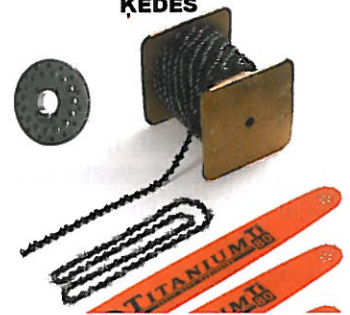
Turklāt MSI gadījumā tiek gandrīz pilnībā izslēgts cilvēciskās kļūdas faktors. MSI gadījumā cilvēks neko nerēķina, tikai fiksē parauglaukumā esošos kokus, katram izmēra diametru un noteiktam koku skaitam arī augstumu. Tālāk datorprogrammas algoritms no šiem rādītājiem izrēķina atsevišķa koka tilpumu un meža elementa krāju kubikmetros un atkarībā no tās lieluma nosaka, kura suga pirmajā stāvā ir valdošā. Un tieši šai ziņā pastāv lielākās iespējas kļūdīties taksatoram, īpaši veicot inventarizāciju mistrotās audzēs. Bet tas attiecīgi ietekmē arī kopējos mežsaimnieciskos rādītājus, jo, kā zināms, krāja un vecumstruktūra tiek noteikta tieši pēc pirmā stāva valdošās koku sugas. Piemēram, ja MSI izmantotais algoritms precīzi izrēķina, ka bērza krāja uz hektāru ir 210 m³, bet egļu – 205 m³, tad taksa-

tors, ienākot šādā audzē, kur vizuāli dominē egles, valdošo sugu var viegli sajaukt. Tas pats attiecas arī uz bērza un apses vai bērza un priedes mistrāudzēm, kādu īpaši daudz ir privāto īpašnieku mežos.

PRIEŽU PALIEK MAZĀK

Tajā pašā laikā atšķirīgo metodiku nevar izcelt kā vienīgo iemeslu VMD un LVMI *Silava* datu atšķirībai. Jo, ja salīdzina MSI pirmās un otrās kārtas rezultātus, redzams, ka bērza audžu apjoms Latvijā palicis teju nemainīgs, bet priežu audzes no 29% samazinājušās līdz nepilniem 27%. Tātad to fiziski palicis mazāk.

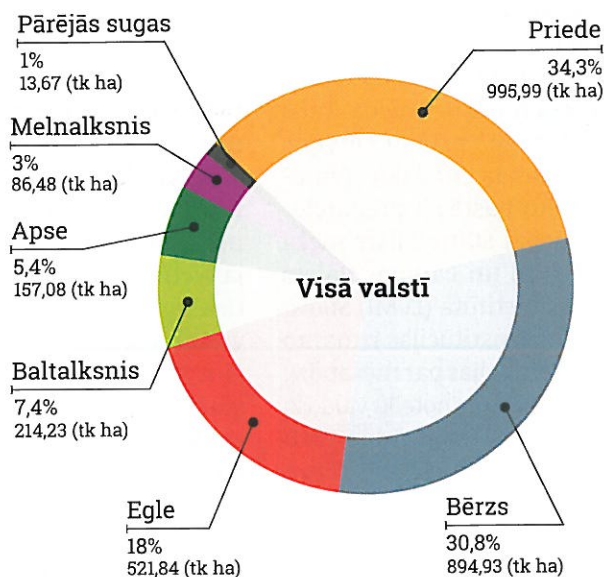
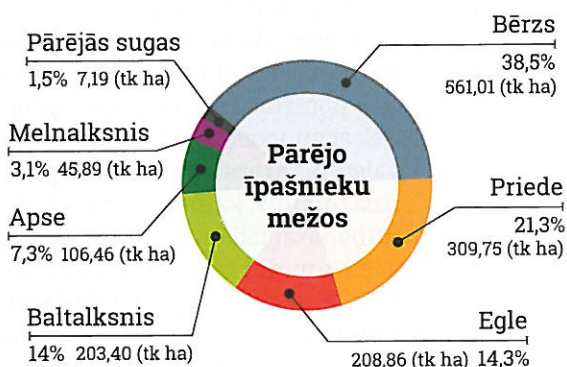
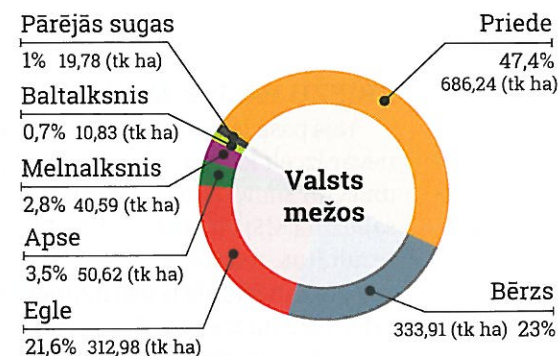
Klasiskais skaidrojums šim faktam ir saistīts ar mežizstrādes procesu – nocērtot priežu audzes, tās bieži tiek atjaunotas ar citām koku sugām. Valsts mežu apsaimniekošanā pastāv uzstādījums, ka sugu sastāvs ilgtermiņā jā saglabā nemainīgs, bet privātajos mežos izvēles brīvība ir daudz lielāka. Gadījumos, kad īpašniekam, izstrādājot priežu mežu, interesējusi tikai sekundārā peļņa, sugu nomaina notiek uz dabiskās atjaunošanās rēķina, kur pārsvarā uzvar bērzs vai egle. Taču ir dzirdēts, ka arī citādi visnotaļ ilgtermiņā domājoši privātie mežu īpašnieki godīgi pasaka – ņemot vērā visas atjaunošanas izmaksas, riskus un ilgo aprites ciklu, ar priedes audzešanu Latvijā var nodarboties tikai fanātiķi. Saimniekojot ar bērzu vai egli, investīcijas esot iespējams atpelnīt divreiz ātrāk. Vērojama arī cita tendence – valsts sektorā ekosistēmās, kurās vienlīdz veiksmīgi aug gan priedes, gan egles (senāk tos sauca par *priedeglājiem* – mūsdienās par damakšņiem, šaurlapju āreņiem →

HARVESTERU ZĀGU SLIEDĒS UN
KĒDES

www.lattrack.lv
tel. 22036151
tel. 26045560

Lattrack

VALDOŠĀS KOKU SUGAS LATVIJĀ VALSTS MEŽA DIENESTS (Meža valsts reģistra dati)

un kūdreņiem), apsaimniekotājs nereti izvēlas stādīt tieši egles.

Tiesa, rūpīgāk paanalizējot MSI parauglaukumos iegūto informāciju, LVMI *Silva* zinātnieki atzīst, ka šis ir tikai viens no iemesliem, turklāt ne pats būtiskākais. Izrādās, ka lielākoties mežaudzes valdošā koku suga dažādu procesu ietekmē nomainās aprites ciklam kaut kur pa vidu. Daļā gadījumu tas skaidrojams ar koku dabisko savstarpējo konkurenci mistrotajās audzēs, kādu Latvijā ir vairākums. Piemēram, ja priežu jaunaudzis pēc iestādīšanas nekopj, ir visas iespējas, ka to ar laiku pārņems bērzs. Arī situācijās, kad divām koku sugām krāja mežaudzē ir ļoti līdzīga, pastāv liela varbūtība, ka piecu gadu laikā dominējošā suga var nomainīties. Tāpat, nenoliedzami, liela ietekme ir arī cilvēka saimnieciskajai darbībai. Piemēram, krājas kopšanas cirtēs merkantilu iemeslu dēļ izzāģējat tieši priedes.

KĀDUS DATUS IZMANTOT?

Šoreiz uz šo jautājumu viennozīmīgi ir daudz grūtāk atbildēt nekā

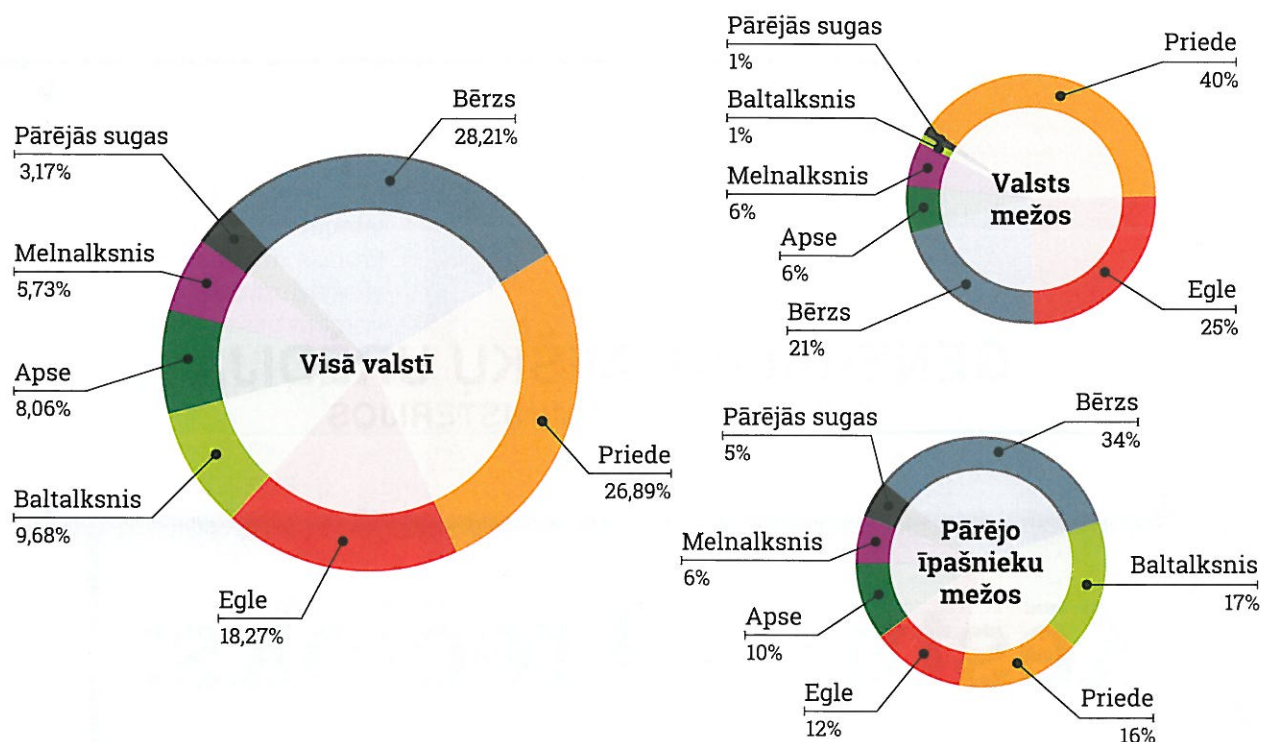
gadījumā ar kopējo meža platību valstī. Realitātē mēs redzam, ka Zemkopības ministrija un citas nozares vadošās institūcijas publiski cenšas tomēr lietot VMD datus, tā joprojām saglabājot priedes dominanci. No resursu pieejamības viedokļa raugoties un pieņemot, ka bērzu ir tik daudz lielā mērā pateicoties aizaugušajām lauksaimniecības zemēm, tajā ir zināma loģika – pārstrādātājus taču interesē dati par reāli pieejamo koksnes apjomu. Neinventarizētās platības un aizaugušās plavas, kas vienā dienā pilnīgi mierīgi var tikt atgrieztas lauksaimnieciskajā aprītē, ilgtermiņa resursu plānošanā iekļaut nebūtu prātīgi.

Taču, no otras puses, ja jau valstiskā līmenī MSI rezultāti tiek izmantoti, runājot par mežu platību, būtu visai loģiski, ja tie tiktu lietoti arī attiecībā uz sugu sastāvu. Jo galu galā cilvēkus taču interesē, kas tad īsti aug Latvijas mežos. Un tad ir godīgi jāatzīst, ka šobrīd par valdošo koku sugu Latvijā kļuvis bērzs.

Ko tas maina? Vidusmēra Latvijas iedzīvotājam īstenībā neko.

Atliek tikai pieņemt, ka mežs nav un nevar būt statisks lielums, bet mūžam mainīga ekosistēma, ko mūsdienās nenovēršami ietekmē ne tikai dabiskie procesi, bet arī cilvēku saimnieciskā darbība. Un patiesībā arī koksnes pārstrādātājiem nav īpaša iemesla satraukties. Priede joprojām ir saimnieciski nozīmīgākā Latvijas koku suga, un, visticamāk, tāda paliks arī turpmāk, jo nav ne mazākā pamata uzskatīt, ka tās eksistence ilgtermiņā būtu apdraudēta. Gluži otrādi, redzot, kā sugu procentuālais īpatsvars MSI atskaitēs mainījies pēdējo piecu gadu laikā, nepavisam nav izslēgts, ka kaut kad nebūt ne tālā nākotnē situācija mežos varētu mainīties arī uz pretējo pusi. Turklāt dzīvojam taču nevis vairs plānveida, bet tirgus ekonomikas apstākļos, tāpēc ražotājiem atliek vien pielāgoties resursu pieejamībai. Un Latvijas bērza pārstrādātāji ir uzskatāmi pierādījuši, ka agrāk teju par bezvērtīgu uzskatītais koks patiesībā ir ļoti labs izejmateriāls augstas pievienotās vērtības produktiem. ○

**VALDOŠĀS KOKU SUGAS LATVIJĀ
LVMI SILAVA**
(Meža statistiskās inventarizācijas otrās kārtas rezultāti)

VISĀ VALSTĪ

Suga	Platība (tk ha)	Platības kļūda	Krāja (mlj m³)	Krājas kļūda	Krāja uz hektāru (m³/ha)
Bērzs	902,53	2,18%	160,03	2,49%	177,32
Priede	860,26	2,24	223,89	2,24	260,26
Egle	584,41	2,79	124,81	3,13	213,57
Baltalksnis	309,56	3,92	40,48	4,41	130,78
Apse	257,79	4,31	63,63	4,70	246,84
Melnalksnis	183,41	5,14	38,84	5,64	211,75
Pārējās sugas	101,67				

VALSTS MEŽOS

Suga	Platība (tk ha)	Platības kļūda	Krāja (mlj m³)	Krājas kļūda	Krāja uz hektāru (m³/ha)
Priede	593,51	2,76%	149,76	3,13%	252,33
Egle	379,82	3,52%	84,82	3,91%	223,30
Bērzs	312,03	3,90%	64,10	4,33%	205,44
Apse	95,33	7,19%	33,52	7,56%	351,61
Melnalksnis	83,17	7,7%	20,70	8,29%	248,91
Baltalksnis	22,09	15,01%	3,11	16,20	140,77
Pārējās sugas	18,3				

PĀRĒJO ĪPAŠNIEKU MEŽOS

Suga	Platība (tk ha)	Platības kļūda	Krāja (mlj m³)	Krājas kļūda	Krāja uz hektāru (m³/ha)
Bērzs	590,50	2,77%	95,93	3,16%	162,45
Baltalksnis	287,47	4,07%	37,37	4,59%	130,01
Priede	266,75	4,24%	74,13	4,24%	277,90
Egle	204,59	4,86%	40,00	5,47%	195,51
Apse	162,46	5,47%	30,11	6,15%	185,37
Melnalksnis	100,24	7%	18,14	7,78%	180,93
Pārējās sugas	83,26				